

TELEVİZYONDAKİ OLUMSUZ ÜVEY ANNE TEMSİLLERİYLE GERÇEK YAŞAMDAKİ ÜVEY ANNELİK DENEYİMLERİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ¹

Aslı KÖSEOĞLU²

ÖZ

Araştırma Makalesi

Research Article

²Arş. Gör. Dr.
Atatürk Üniversitesi İletişim
Fakültesi, Erzurum, Türkiye

E-Posta
aslikoseoglu@atauni.edu.tr
ORCID
0000-0003-0180-7730

Başvuru Tarihi / Received
15.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted
17.02.2023

Medyadaki filmlerde ve dizilerde üvey annelik konusu sıkça işlenmektedir. Özellikle televizyon dizilerinde genellikle “kötü”, “zalim” ve “acımasız” gibi sıfatlarla yer alan üvey anneler; kendilerinden korkulması gereken ve aileye dahil olması arzulanmayan kişiler olarak sunulmaktadır. Bu çalışmada, medyadaki ve gündelik yaşamdaki üvey annelik sorununa odaklanılmış; medyadaki “zalim üvey anne” stereotipinin gerçek yaşamda karşılık bulup bulmadığının açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında “zalim üvey anne” algısını destekleyen “Anne Kanadı” adlı film betimsel analizle incelenmiş, böylelikle bu film üzerinden olumsuz üvey anne temsili açığa çıkarılmıştır. Ardından üvey anneye yaşamış kadın ve erkeklerden oluşan 8 katılımcıyla üvey annelik deneyimlerine dair yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Çalışmayla üvey annelik deneyimi olumlu olan bireylerin, üvey anneleriyle aralarında sevgiye dayalı bir bağ olduğu ortaya çıkmıştır. Deneyimi olumsuz olanların ise medyadaki “kötü üvey anne” imajının gerçekliğin somut bir yansıması olduğunu savunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmayla, üvey annelik deneyiminin olumlu ya da olumsuz olma sürecini belirleyen en önemli faktörün, kişilerin karakter yapısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üvey Annelik, Üveylik, Televizyon, Film, Temsil.

¹ Araştırma için Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan, 09.09.2022 tarih ve 88656144-000-2200271160 sayılı karar ile gerekli etik kurul izni alınmıştır.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF NEGATIVE STEPMOTHER REPRESENTATIONS ON TELEVISION AND ACTUAL STEPMOTHERING EXPERIENCES

ABSTRACT

The subject of the stepmotherhood is frequently featured in movies and television series in the media. Stepmothers, who are often portrayed as "evil", "cruel" and "ruthless", especially in television series, are presented as people who should be feared and whose inclusion in the family is undesirable. This study focuses on the issue of step-motherhood in the media and in everyday life, with the aim of determining whether the media stereotype of the cruel stepmother is reflected in real life. Within the scope of the study, the movie "*Anne Kanadı*" (Mother's Wing), which supports the perception of a "*cruel stepmother*," was evaluated by descriptive analysis, and the negative stepmother representation was revealed through this movie. Afterwards, 8 participants, who had lived with stepmothers were semi-structured interviewed about their experiences with step-motherhood. It is found that people who had favorable step mothering experiences had a love-based bond with their stepmothers. Those who had unpleasant experiences, on the other hand, contended that the media's portrayal of the "wicked stepmother" was a concrete reflection of reality. Furthermore, the study found that the most important factor in determining whether the stepmother experience was positive or negative was the character structure of the individuals.

Keywords: Step-Motherhood, Stepchild, Television, Movie, Representation.

GİRİŞ

İnsanlar ekonomik, politik ve sosyal olayları çoğunlukla medya aracılığıyla dolaşıma sokulan temsiller üzerinden anlamlandırmaktadır. Temsil kelime olarak "göstermek, imgelemek, tasvir etmek" anlamlarına gelmekte aynı zamanda da anlamın üretildiği ve kültürün üyeleri arasında değiş tokuş edildiği sürecin temel parçası olarak kabul edilmektedir (Hall, 2017: 22-23). Temsiller, dış dünyanın algılanmasını sağlamak adına davranış modelleri ya da yaşam tarzları sunduğundan medya ve temsil arasındaki bağ da bu noktada dikkat çekmektedir. Çünkü medyanın hangi konuyu nasıl ele aldığı ve aktardığı doğrudan temsil süreciyle ilgilidir (Dinç ve Dinçer, 2019: 97). Özellikle televizyonun görsel yönünün ön plana çıkmasıyla buradaki temsiller daha gerçekçi bulunmakta, bazen de gerçek ve kurgu neredeyse ayırt edilemez hale gelmektedir.

Kültürel bir dolaşım aracı olan televizyonda sıklıkla karşılaşılan "üvey anne" temsillerinde genellikle zalim, acımasız, yalancı ve ikiyüzlü yönleriyle bir kadın figürü resmedilirken aynı zamanda bu kadınların vicdansızlıkları da işlenmektedir. Üvey anneler bu yönleriyle varlıklarından korkulması ve uzak durulması gereken bireyler olarak temsil edilmektedir. Dolayısıyla her bir olumsuz temsille bahsi geçen

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

nitelikleri daha da pekişen “üvey annelik” sıfatı, bu bağlamda toplumsal bir sorun olarak dikkat çekmektedir.

Temsilin özünde bir inşa süreci olduğu ön kabulüyle hareket edilen bu çalışmanın temel amacı, televizyonda genellikle olumsuz sıfatlarla işlenen “üvey anne” stereotipinin gerçek yaşamda bir karşılığının olup olmadığının saptanmasıdır. Bilindiği üzere stereotipler medyada gösterilen profilleri daraltarak onları tanımlamakta, bireyin belirli bir gruba ilişkin sahip olduğu bilgiyi içermektedir (Serttaş, 2020). Çalışmada; “Medya üvey annelik konusunda gerçeği olduğu gibi mi yansıtıyor? Abartılı temsiller mi sunuyor? Yoksa var olan kalıp yargıları dolaşıma sokmakla mı yetiniyor?” soruları odağında üvey annelik deneyimlerinin medyadaki gibi “olumsuz” olup olmadığına yanıt aranmıştır. Bu bağlamda medya ve gerçek yaşam arasında karşılaştırma yapmak adına “zalim üvey anne” stereotipini işleyen televizyon filmleri medya kısmının evreni olarak belirlenmiştir. Fakat çalışma kapsamında tüm filmlerin incelenmesi mümkün olmayacağından ve filmlerin genellikle birbirini tekrar eden sıfatlarla üvey anneleri temsil ettiği varsayıldığından, Kanal 7 televizyonunda yayınlanan “Anne Kanadı” filmi örneklem olarak belirlenmiş ve bu filmdeki üvey anne karakteri irdelenmiştir. Ardından gerçek hayatta “üvey annelik” deneyimini yaşayan kadın ve erkeklerden oluşan 8 katılımcı ile online ya da yüz yüze olarak yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

1. Televizyonda Temsil

Temsil kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde; “Birinin veya topluluğun adına davranma” anlamını taşımaktadır. Hall (2017: 81) temsil kelimesini “bir kültürün üyelerinin anlam üretmek için dili kullandığı süreç” olarak ifade etmektedir. Mutlu ise temsili; benzerlik, görüntü, kopya, model kavramlarıyla tanımlamaktadır. Ona göre temsil kavramı bir şeyin veya birinin şey ya da biri tarafından birine gösterilmesi anlamına gelmektedir (Mutlu, 1998: 328-329). Hall (2017: 20), temsilin dil yoluyla anlam ürettiğine dikkat çekerek, temsiller aracılığıyla başarıyla iletişim kurulabildiğini ifade etmektedir.

Nicholas ve Price (1998: 43)’a göre temsil kavramı, sosyal grupların farklı kültür, meslek, yaş, sosyal sınıf ve mekânların medyada sunulma biçimini ve bu sunulma biçiminin izler kitle tarafından nasıl algılandığını ifade etmektedir.

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

Temsiller yaşamdaki insanları, olayları, uygulamaları ve kurumları görek anlamlandırmayı sağlamaktadır (Serttaş, 2020).

Hall, temsilin anlamlandırma sürecini bardak örneği üzerinden ele almıştır. İnsan elinde tuttuğu bir bardağı odada bırakarak dışarı çıkmasına rağmen o bardağı düşünmeye devam edebilmektedir. Düşünülen genellikle o bardaktır, bir başka bardak değil. Benzer olarak dilbilimciler “köpekler havlıyor” ifadesini kullandıklarında odaklanılması gereken mesele “köpek” kavramının havlamasının kavramsal olarak mümkün olmamasıdır. İşte temsil kavramı da tam da bu noktada devreye girmektedir. Çünkü temsil, dil ve kavram arasındaki ilişki neticesinde ortaya çıkmakta ve temsil zihindeki kavramların dil aracılığıyla anlamlandırılması sürecine hizmet etmektedir. Dilin anlam üretim merkezinde şeyler, kavramlar ve ifadeler yer almakta; bu üç süreci bağlayan şey de “*temsil*” olarak ifade edilmektedir (Hall 1997’den akt. Polat, 2018: 48). “Televizyon kültürün yansıtıldığı bir ortam değil kültür olarak adlandırılan ‘paylaşılan anların’ ya da bir toplumsal katmanı diğerlerinden ayırt eden ‘ortak yaşam pratiklerinin’ kurulduğu, dolaşıma sokulduğusonra da televizyonun temsil sistemi içinde yeniden üretime geri döndüğü yerdir” (Çelenk, 2005: 83).

Medya ürünlerinin doğrudan ve dolaylı olacak biçimde bilgilendirici boyutlarını içeren temsiller (Dahlgren, 1995: 15), medya araştırmalarının gündemine 70’li yıllarda dahil olmuş, kültüre ilişkin tüm temsillerin politik olduğu tartışmasının kapılarını aralamıştır. 1960’lı yıllarda feminist, siyahi ve eşcinsel hareketler medyadaki temsil edilme biçimlerine karşı çıkmış ve böylelikle temsiller tartışmaya açılmışlardır. Yaşanan tartışmaların neticesinde, medyada bilinçli bir biçimde üretilen temsillerin bazılarının olumlu bazılarının da olumsuz olacak şekilde topluma sunulduğu açığa çıkmıştır (Durham ve Kellner, 2006: 32).

Televizyon, toplumsallaşma sürecinin bizzat içerisinde yer almakta; kimi zaman toplumu yansıtmakta, kimi zaman ise var olan kalıp yargıları ekrana taşıyarak onları gerçekmiş gibi sunmaktadır. Medyanın toplumla ilişkisinin iki türde olduğuna değinen Q’Shaughnessy’e göre, bu ilişkilerden birincisi medyanın toplumun aynası olduğuna ilişkin düşüncedir. Diğerisi ise medyanın insanların düşüncelerini, davranışlarını ve tutumlarını yönlendirdiği biçimindedir. İkinci görüşe göre medya

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

değer yargıları yaratmakta ve bu değerler doğrultusunda toplumu harekete geçirmektedir (O'Shaughnessy 1999'dan akt Arsan vd., 2009: 387).

Televizyon sonsuz bir akışla mesajlar aktardığından, ekranlarda her gün farklı temsiller izleyicilerle buluşturulmakta ve bu temsiller aracılığıyla kabuller ya da ön yargılar dolaşıma sokulmaktadır. George Gerbner'in Ekme Kuramı (Yetiştirme Kuramı), medya temsillerinin toplumdaki yarattığı etkilere dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Erdoğan (1998: 150)'a göre Ekme Kuramı, genel anlamda belli bir şeyi (kültür, ideoloji, düşünce vs.) belli bir yere ekme (izleyici) ve besleyip yetiştirmek amacıyla yapılan bilinçli girişimi ifade etmektedir. Ekme Kuramı, televizyonun etkisinin uzun dönemli ve kalıcı olduğunu anlatmaktadır. Televizyonun sunduğu dünya, gerçeğin abartılmış ve basmakalıplaşmış hale büründüğü simgesel bir alandır (Tekinalp ve Uzun, 2013: 121).

“Yetiştirme”, Gerbner'in medyanın etkilerini ve toplumda oynadığı rolü açıklamak için başvurduğu temel bir kavramdır. Medya bireylerin inanç, tutum ve davranışları üzerinde kısa sürede gözlemlenebilir etkiler yaratmaktan ziyade, uzun vadeli süreçte toplumsal gerçekliği algılama biçimini şekillendirmektedir. Gerbner'a göre, televizyon aracılığıyla çocukluktan beri öğrendiğimiz ve sürekli tekrarlanan dersler, dünya görüşümüzün temellerini atmaktadır. Değer yargılarının, ideolojilerin, bakış açılarının, özel varsayımların ve inanışların kurucusu televizyondur (Özçetin, 2018: 128-132). Kuramın temel tezi, kurguya dayalı programlar aracılığıyla oldukça dar bir bakış açısına sahip dünya görüşünün, izleyicilere yavaş yavaş aşılmasını (McQail ve Windahl 1997'den akt Polat, 2019: 80) ve bunun toplumda filizlenip kök salmasının yıllar sürmesidir.

Ekme Kuramı, bireyin uzun süre televizyona maruz kalınması neticesinde gerçeklik algısının geliştiğini ileri sürmektedir. Ağır izleyiciler olarak ifade edilen günde 4 saatten fazla televizyon izleyen insanlar, dünyayı televizyonda tasvir edildiği gibi algılamaya eğilim göstermektedir (Serttaş, 2020). Gerbner'a göre ekme süreci, medyanın gerçekleri yeniden üretilerek kurguya dönüştürmesiyle başlamaktadır. Bu aşamada kurgusal gerçeklik hakikatmiş gibi zihinlere ekilmekte, ekinler benzer mesajlar aracılığıyla zaman içerisinde filizlenmekte böylelikle bireyler bahsi geçen kurgusal gerçekliğe inanmaktadır (Güngör, 2011: 97).

Raley ve Lucas'a göre, televizyonda belli grupların hiç gösterilmemesi ya da sürekli olarak olumsuz-klişeleştirilmiş olarak temsil edilmeleriyle o sosyal grubun tanınması ya da saygı görmesi de engellenmektedir (akt Serttaş, 2020). Zaman içerisinde bu mecrada yer alan içeriklerle belli bir grubun özelliklerine yönelik olumsuz genellemeler kalıp yargılara dönüşmekte, kalıp yargılar ise çoğunlukla toplumda güçsüz olarak atfedilen kişi ya da gruplara yönelik geliştirilmektedir. Üvey anne temsilleri de bunlardan biridir.

2. Üvey Annelik

Yetişkin iki insanın hayatlarını birleştirmesi kararıyla evlilik süreci başlamakta, bu süreç nikah akdinin gerçekleşmesiyle tamamlanmaktadır. İlerleyen yıllarda evliliğe çocukların katılmasıyla birlikte aileler genişlemekte, böylelikle eşlere “annelik” ve “babalık” görevleri de yüklenmektedir. Hayat denilen süreçte evlilikler kimi zaman çiftler arasındaki uyumsuzlıklardan veya farklılıklardan dolayı sürdürülememekte, bu durum beraberinde boşanmaları getirmektedir. Kimi zaman da eşlerden birinin yaşamını yitirmesiyle de evlilik son bulmaktadır. Böylesi durumlarda eşlerden birisi farklı gerekçelerle yeniden evlenme kararı alabilmektedir. Çocuklu ailelerin dağılmasından sonra ebeveynlerden birinin yeni bir evlilik kararı almasıyla çocuğun hayatı kökünden değişmekte; çocuk bu süreçten psikolojik olarak etkilenmektedir. Aileye yeni katılan bireyle birlikte, çocuğun yaşadığı çevre, gittiği okul ve arkadaş ortamı değişebilmektedir. Çocuk tüm bunlar yaşanırken yeni kurallara uyum sağlamak zorlanabilmekte, süreç sancılı olabilmektedir. Bilindiği üzere yeni bir aile düzenine geçildiğinde “üveylik” durumu ortaya çıkmakta; aileye sonradan katılan bireyin “üvey baba”, “üvey anne”, “üvey kardeş”, “üvey çocuk” gibi sıfatlarla anıldığı görülmektedir. Bu sıfatlar erkek ya da kadının ikinci ya da daha fazla evliliği gerçekleştirmesiyle ortaya çıkmakta, “üvey çocuk” birlikte yaşadığı ebeveynlerden birinin biyolojik çocuğu olmamaktadır (İnal, 2014).

Toplumda annelik konumu, onun şefkatli, fedâkar, iyi kalpli, kendini adayan ve çocuk bakımının birincil sorumlusu yönleriyle ifade edilerek yüceltilmektedir. “*Fedakâr, verici, sevgi dolu, koruyucu, sadık, neşeli, bakıp/besleyen gibi çoğunlukla ideal ataerkil anneyi tarif etmek için kullanılan sıfatlar medyadaki ideal anne temsillerinde de kullanılmaktadır*” (Bozkur ve Taylan, 2020: 50). “Üvey annelik”

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

rolü adeta kötülüklerle özdeşleştirilmekte ve bu yönüyle de üvey anneler çocukla sağlıklı ilişkiler kurmayan, onlara yakınlık göstermeyen kişiler olarak düşünülmektedirler. Çocuk ve toplum, üvey anneden kötülük beklediğinden annelerin çocukları eğitmek amacıyla uyguladıkları yaptırımlar dahi negatif bir davranış olarak algılanabilmektedir (Helimoğlu Yavuz, 1996: 118). Üvey annelik kurmaca medya olarak ifade edilen televizyon dramalarında sıkça temsil edilmekte ve yeniden üretilerek dolaşıma sokulmaktadır.

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Amacı, Önemi, Yöntemi, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın amacı, medyada sunulan “*zalim üvey anne*” stereotipinin gerçek yaşamda karşılığının olup olmadığının açığa çıkarılmasıdır. Konuya dair yapılan literatür taramasıyla daha önce bu kapsamda bir çalışmanın gerçekleştirilmediği tespit edilmiş, dolayısıyla çalışmanın “*olumsuz üvey annelik*” algısına yönelik “medyanın mı yönlendirici olduğu, yoksa medyanın gerçeği mi yansıttığı” sorularına yanıt oluşturabilecek tarafı çalışmayı önemli kılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kanal 7 televizyonunda yayınlanan “*Anne Kanadı*” adlı filmdeki üvey anne karakteri betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılmakta, elde edilmiş verilerin yorumlanmasını içeren nitel bir analiz türü olarak kabul edilmektedir. Bu analiz türünde araştırmacılar, bireylerin görüş ve düşüncelerini çarpıcı bir biçimde ortaya koymak için sık sık alıntılama yapmaktadır. Bu analiz türündeki amaç elde edilen verilerin okuyucuya yorumlanmış bir biçimde iletilmesidir (Yıldırım ve Şimşek’ten akt Özdemir, 2010: 336). Çalışma kapsamında “*Anne Kanadı*” filmin örneklem olarak belirlenmesinin nedeni, filmdeki “*üvey anne*” figürünün olumsuz üvey anne kalıplarını yansıtmasıdır.

Filmin çözümlenmesinden sonra kadın ve erkeklerden oluşan 8 katılımcıyla online ya da yüz yüze olarak yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği, bir konu hakkında ilgili kişilerden bilgi almaktır. Bu kişilerin kaç kişi olacağı, konunun ne olacağı araştırmanın amacına göre değişkenlik göstermektedir. Karşılıklı iletişimin merkeze alındığı bu teknik, araştırmacıya ve görüşme yapılan kişiye esneklik ve derinlik sunmaktadır. Burada sorular genel bir

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

çerçeve çizmek için hazırlanmakta, verilen yanıtlara bağlı olarak görüşmeci tarafından mülakat esnasında yeni sorular da sorulabilmektedir (Aziz, 2014: 85-86). Mülakatlarda katılımcılara dizideki “*zalim üvey anne Ümmü*” karakteri baz alınarak hazırlanan 10 soru yöneltilmiş, gerekli görüldüğü durumlarda soru sayısı arttırılmıştır. Sorular çalışmanın “*bulgular*” kısmında başlıklar haline getirilmiş, katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar ise daha anlaşılır ve sistemli hale getirilebilmek adına tablolara dönüştürülmüştür.

Çalışmaya dahil edilen katılımcıların ortak özelliği “*üvey anneleriyle en az bir yıl yaşamaları*” şeklinde belirlenmiştir. Çalışmadaki katılımcı sayısı ihtiyaç duyulan verileri sunabilecek nicelik ve nitelikte olduğundan yeterli bulunmuş, katılımcılar amaçlı örneklem tekniği ile belirlenmiştir. Bu teknikte seçilen kişiler, araştırmacının amaçlarına en uygun yanıtları verebilecek kişilerden oluşmuştur. Araştırmacı önce araştırma evreninden belirli özellikleri ve ortak özellikleri olanları gruplandırmış, bunlardan belli bir sayıya ulaşana kadar örneklem almıştır (Aziz, 2014: 54-55).

Çalışmada katılımcılar; Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 8 olarak kodlanmıştır. Katılımcıların kodlama numaraları, onlarla yapılan görüşme sıralamasına göre verilmiştir. Katılımcılara konuya dair önceden hazırlanan sorular yüz yüze ya da online ortamda sorulmuş ve sorulardan elde edilen veriler işlenmiştir. Ayrıca bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 88656144-000-2200271160 sayılı ve 09.09.2022 tarihli kurul onayı almıştır.

3.2. “Anne Kanadı” Filmindeki Üvey Anne: Ümmü

Anne Kanadı adlı film Kanal 7 ekranlarında yayınlanmış, film YouTube mecrasına 2014 yılında yüklenmiştir. Film yaklaşık bir saat uzunluğundadır. Filmde “+7” akıllı işaretine yer verilerek izleyicilere bu filmin 7 yaşından büyükler için uygun olduğu bilgisi verilmiştir. “+7” işaretinin filmde yer almasının nedeni ise filmin yoğun bir biçimde şiddet unsurları barındırmasıdır. Filmin tanıtım kısmında filmde “*duygu yüklü bir drama*” olarak bahsedilmiştir. Böyle bir nitelendirilmesinin nedeni ise filmin içerisinde yer alan temsillerin ağlama, acıma ve

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

üzülme duygularını had safhaya çıkarabilecek türden olmasıdır. Filmin jenerik müziği oldukça acıklıdır. “*Evimize ateş düşmüş, sarıl boynuma... Küçüküm ben, gücüm yetmez zalime*” sözleri film müziğinin bir kısmıdır. Şarkıda bahsi geçen zalim kişi, üvey annedir.

Filmde karakterlere verilen isimler oldukça manidardır. Çocukların biyolojik annelerinin isminin Çiçek’tir. Anneye bu ismin verilmesi; onun nezdinde tüm annelerin saflığı, temizliği, iyiliği ve güzelliğiyle ilişkilendirilmiştir. Kız çocuğunun ismi Sevinç’tir. Sevinç adının tam aksine film boyunca hiç gülmemiş, sürekli eziyet çekmiş ve bol bol ağlamıştır. Erkek çocuğun ismi Sinan’dır. Çocukların babasının ismi ise Rıza’dır. Babaya bu ismin verilme nedeni, baba figürünün üvey annenin her istediğini yapması, her dediğine “*rıza*” göstermesi ve itaatkâr tavırlar sergilemesidir.

Üvey anne karakterindeki Ümmü, büyücülükle ilgilenen ve kaderini büyülerle değiştirebileceğine inanan cahil bir kadındır. Bu bağlamda mistik bir biçimde işlenen büyü konusu, Ümmü’nün kötü karakterinin benzeri olan cadılık ve şeytanlık mitleriye ilişkilendirilmiştir. Hatta filmin bir sahnesinde Ümmü’nün evlendiğini duyan bir komşusu: “*Kim alır bu şeytani? Büyü ile evlenmiştir*” ifadelerini kullanmış, bu sözlerle üvey anne Ümmü’nün kötü biri olduğu algısı filmin desteklenmiştir.

Filmin başlarında çocukların gerçek annesi Çiçek ağır hastadır. Bu duruma çocukları Sevinç ve Sinan çok üzülmemekte, eşi Rıza ise öfke duymaktadır. Rıza’nın tek derdi Çiçek’in kolundaki bilezikleri alarak eve kuma getirmektir. Bir gün Rıza eşi Çiçek uykudayken kadının kolundaki bileziklerini alır, eve “*kuma*” ve “*üvey anne*” olarak Ümmü’yü getirir.

Ümmü son derece baskın, saygısız, hırslı, aç gözlü ve kıskanç bir kadındır. Kadının daha önce evlilik yaşadığı ve paraya düşkün olduğu, Rıza tarafından: “*Ben o parayı verdikten sonra körpe kız alırım be*” sözlerinden anlaşılmaktadır. Tanışmalarına aracı olan arkadaşının: “*Sanki dul alma diye koluna yapışan var*” ifadesi de yine Ümmü’nün daha önce evlilik yaptığına gönderme yapmaktadır. Ümmü’nün daha önce evlenmiş ve boşanmış olduğunun film boyunca bu denli

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

vurgulanması, onun geçimsiz ve sorunlu bir kişilik olduğunu desteklemeye yöneliktir.

Çocuklarla üvey annenin tanışma anında baba Rıza, sadece Ümmü'ye çocuklarını tanıtır, onun kim olduğu hakkında çocuklara bilgi vermez. Çünkü bu ailede çocuklar saygı duyulması gereken bireyler değil, babalarının güdümünde yaşamak zorunda olan yetişkin uzantıdır. Konuya ilişkin kendilerine hiçbir açıklama yapılmayan çocuklar, birbirine sarılmış vaziyette kadının kim olduğuna dair fikir yürütürler. Bu esnada Ümmü merdivenlerden çıkarken arkasına döner, çocuklara nefret dolu ve aşağılayıcı bakışlar atar. Çocuklar tüm iyimserlik ve masumiyetleriyle Ümmü'nün uzak bir akrabaları olduğunu düşünürler.

Şekil 1. Üvey Annelerinin Şiddetine Maruz Kalan Çocuklar

Kaynak: (www.youtube.com)

Ümmü daha ilk günden çocukların biyolojik annesi Çiçek'e aşağılayıcı sözler söyleyerek onun ölüm sürecini hızlandırır ve Çiçek'in ölmesiyle birlikte evdeki tüm iktidarı ele geçirir. Rıza'nın yanlarında olduğu esnada çocuklardan sevgiyle bahseden Ümmü, kocasının olmadığı yerde çocuklara hem sözlü hem de fiziksel şiddet uygular. Çocuklardan sık sık "Mutfak fareleri, Allah'ın cezaları" söylemleriyle bahseden kadın: "Sizi gördükçe kanım çekiliyor, Allah belanızı versin" sözleriyle film boyunca çocuklara nefretini kusar. Çocuklar ona asla "anne" demezler.

Ümmü, çocukları her sabah yataklarından tekmeleyerek uyandırır ve aç bırakır. Çocuklara sürekli kötü davranır. Kadın, evde hiçbir iş yapmaz; gün içerisinde

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

kız çocuğu Sevinç'e temizlik yaptırırken, erkek çocuğu Sinan'a ise hiç kimsenin gitmeye cesaret edemediği kurtlarla dolu ormanda çalı çırpı toplama görevini yükler.

Birgün Rıza'nın zengin, yakışıklı ve çok namuslu akrabası olan Mahmut ortaya çıkar. Ümmü, Mahmut'un zenginliğinden etkilenir ve ona cilve yapmaya başlar. Mahmut bu durumdan rahatsız olsa da kalacak bir yeri olmadığı için durumun farkında değilmiş gibi davranmaya çalışır. Bu esnada Ümmü Mahmut'un aklına girmeye çalışsa da başarılı olamaz ve ona büyü yapmaya karar verir.

Günler çocuklar açısından acı ve yorgunlukla geçerken baba çocukların her gece erkenden uyumasından şüphe eder. Fakat Ümmü: *“Bütün gün bahçede koşup duruyorlar. Oyun bu... Yoruyor tabii”* sözleriyle onu bir sorun olmadığına ikna eder. Ardından Rıza Ümmü'ye: *“Sen iş yaparken sana zorluk çıkarmıyorlar ya?”* sorusunu yöneltir, Ümmü ise: *“Yok canım, bir damlacık çocukların ne zoru olacakmış kuzu gibiler maşallah, hiç zorlukları yok”* diyerek acı içinde çığlıklar atmaya başlayarak belini tutar. Neyi olduğu sorulduğunda da tüm gün ev işleriyle uğraşmaktan ve ormandan çalı çırpı toplamaktan yorulduğunu söyler. Aslında bu işleri yapan Ümmü değil, çocuklardır.

Kocası Rıza onun ormana gittiğini duyunca: *“Bir başına ormana nasıl gidersin sen? Kurtlar aşağılara kadar iniyormuş. Bir başına ormana nasıl gidersin sen? Korkmadın mı?”* diye bağırır. Ümmü de kendisinin bu işi yapmadığı durumda çocukların üşüyeceğini söyleyerek Rıza'yı ve Mahmut'u düşünceli ve iyi kalpli bir anne olduğuna inandırmaya çalışır. Mahmut, kadının iyi niyetinden şüphelense de kocası Rıza karısına acıyarak bir daha ormana gitmemesi konusunda onu sert bir dille uyarır. Yetişkinlerin bile gitmekten korkacağı ormanda uzun süre tek başına kalan Sinan'ın yaşadığı kötü tecrübenin güçlüğü, bu sahne ile pekiştirilir.

Şekil 2. Üvey anneleri tarafından ormana gönderilen çocuklar

Kaynak: (www.youtube.com)

Her fırsatta Mahmut'la yalnız kalmaya çalışan Ümmü, adama büyü yaparak onu baştan çıkarmaya uğraşır. Mahmut oralı olmaz, hatta o evde yaşamaktan rahatsızlık duymaya başlar. Akşam yemeği esnasında Mahmut, artık bir düzen kurmak istediğini ve evden ayrılacağını söyler. Fakat evdekiler onun gitme fikrine karşı çıkar. Ertesi gün, Ümmü kocasını evden gönderir ve Mahmut'la yalnız kaldığını sandığı anda adamın yaşadıkları evden asla gidemeyeceğini söyler. Bu anlarda çocukların onları izlediğini düşünen Ümmü, Mahmut'un dışarı çıkmasının ardından çocuklara: “Sizden hiç mi kurtulamayacağım ben?” diyerek vurmaya başlar. Çocuklar direnmeye çalışsa da güçsüz bedenleri üvey annelerinin eline teslim olur.

Çocuklar daha sonra yine çalı çırpı toplamaları için ormana gönderilir. Sevinç, abisinin yalnız gitmesine razı olmaz, ormana birlikte gitmeyi teklif eder. Abi bu teklifi kabul etmek istemese de yola çıkarlar. Ormanda Sevinç'in bacağı yaralanır, çocuklar acı ve yorgunluk içerisinde eve geri dönerler. Zalim üvey anne ise çocukların bu işler acısı halinden hiç etkilenmez, aksine bu durumda bile çocuklara şefkat göstermek yerine onlara kötü davranır. Babalarının Sevinç'in bacağı görmemesi için de çocukları odunlukta yatırır ve bunun çocukların bir oyunu olduğunu fikrine Rıza'yı ikna eder. Rıza da bu esnada Mahmut'a yönelir: “Sağ olsun Ümmü, çocukların üzerine titriyor, bir dediklerini iki etmiyor” der ve bu sahnede adeta

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

karısıyla gurur duyar. Mahmut ise Ümmü'nün vicdansız biri olduğunun farkındadır ama elinden bir şey gelmez. Bu esnada çocuklar evin altındaki soğuk odunlukta hasta halleriyle acı çekmektedir.

Ümmü sabah uyandığında çocukların ocağı yakmasını ve kahvaltıyı hazırlamasını isteyerek: “*Geldiğimde ocak yanmamış olursa ayağımın altına alırım sizi, elimde kalırsınız*” sözlerini kullanır. Çocuklar korkuyla birbirlerine bakarak ağlar, bir yandan da verilen işler için harekete geçerler. Korku ve panik içerisinde birbirlerine yardım etmek isterlerken yanlışlıkla yumurtayı tavaya kırmak yerine halıya dökerler. Göz yaşları içinde: “*Bize yardım et Allah'ım*” diyen çocuklar, kaderlerine razı bir biçimde üvey annelerinin onları dayaktan öldüreceğini söylerler ve çaresizce birbirlerine sarılarak kadının gelmesini beklerler. Bu esnada Ümmü odunluktadır. Odunluğun dağınık olduğunu görünce de çocuklara yeniden sinirlenerek: “*Ben şimdi size gösteririm*” diyerek üst kata çıkar. Çocukların yerinde iki güvercin vardır artık. Bu güvercinlerden biri filmin başından beri her an onların yanında olan anneleri Çiçek'tir. Güvercinler bir anda Ümmü'ye saldırmaya başlar ve Ümmü de: “*Gidin, gidin, gidin*” diyerek evi terk eder ve aklını kaçıırır.

Görüldüğü üzere filmdeki üvey anne Ümmü; son derece bencil, vicdansız, merhametsiz, kıskanç, kompleksli ve kötü kalpli bir kadındır. Yüreğinde insan ve çocuk sevgisi olmayan bu kadın; kendisinden uzak durulması gereken, aileyi dağıtan, babayı yalanlarıyla kandıran ve çocuklara eziyet eden ahlaksız bir kadın olarak sunulmuştur. Hiçbir iyi özelliği olmayan bu kadın, medyadaki zalim üvey anne karakterlerinin aslında bir toplamıdır. Ümmü filmin sonunda çocuklara yaşattığı olumsuz olayların bedelini ilahi adaletin tecelli etmesi sonucunda, aklını kaçıarak öder.

3.3. Bulguların Analizi

Çalışmanın bu kısmında katılımcılarla yapılan mülakatların bulgularına yer verilmiştir. Katılımcılarla görüşme yapılmadan önce “*Anne Kanadı*” adlı diziden yola çıkılarak üvey annelik deneyimini açığa çıkartmaya yönelik temalar oluşturulmuştur. Çalışmada üzerinde yoğunlaşılan temalar şunlardır; “katılımcıların özellikleri, katılımcıların üvey annesiyle tanışma anları ve onlara hitap etme

tercihleri, katılımcıların üvey annelik deneyimini tanımlama biçimleri, üvey annelerinin katılımcılara yönelik tavır ve davranışları, katılımcılar üvey annelerinden şiddet görüyorlarsa maruz kaldıkları şiddetin türü ve sıklığı, katılımcıların yaşadıkları deneyim neticesinde üvey anneleriyle görüşüp görüşmedikleri, katılımcıların üvey anne ya da üvey baba olmaları durumunda çocuklarına nasıl yaklaşacağı ve medyanın üvey anne temalı içeriklerde onlara yönelik gerçekliği yansıtıp yansıtmadığı”.

3.3.1. Katılımcıların Özellikleri

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek
Katılımcı 1	Erkek	27	Lisans	Öğrenci
Katılımcı 2	Kadın	56	Eğitim Almamış	Ev Hanımı
Katılımcı 3	Erkek	34	Lisans	Fabrika İşçisi
Katılımcı 4	Kadın	28	Eğitim Almamış	Ev Hanımı
Katılımcı 5	Kadın	23	Ön Lisans	Öğrenci
Katılımcı 6	Erkek	25	Lisans	İnşaat İşçisi
Katılımcı 7	Kadın	29	Lisans	Öğretmen
Katılımcı 8	Kadın	33	Lise	Satış Temsilcisi

Araştırma kapsamında katılımcıların yaş aralığı 23-56 olarak belirlenmiştir. Her katılımcı (en azı bir yıl olmak üzere) üvey annesi ile aynı evde yaşamıştır. Katılımcıların dördü lisans, biri ön lisans, biri lise düzeyinde eğitim almıştır. Katılımcı 2 hiç okula gitmemiş, okuma yazma becerisi sınırlı olan bir bireydir. Katılımcı 4 ise ilkokul birinci sınıfa başladıktan sonra okuldan ailesi tarafından alınmıştır. Okuma yazması yoktur.

Katılımcıların mesleki durumlarına bakıldığında ise; ikisinin ev hanımı, ikisinin işçi, ikisinin öğrenci, birinin öğretmen, birinin de satış temsilcisi olduğu saptanmıştır. Katılımcı 3 ve Katılımcı 6 lisans mezunu olmaların rağmen iş gücü piyasasındaki durgunluktan ötürü (kendi ifadeleri) fiziki güç gerektiren mesleklere yönelmiştir.

3.3.2. Üvey Annenin Aileye Dahil Olma Nedeni Çocuğun Yaşı ve Ona Hitap Biçimi

Tablo 2. Üvey Annelik Deneyimine İlişkin Bilgiler

Katılımcılar	Üvey Annenin Aileye Dahil Olma Nedeni	Üvey Anneyle Tanışılan Yaş	Üvey Anneye Hitap Biçimi
Katılımcı 1	Öz annenin vefatı	14	Abla
Katılımcı 2	Öz annenin vefatı	0	Anne
Katılımcı 3	Boşanma	10	Anne
Katılımcı 4	Öz annenin vefatı	12	Anne
Katılımcı 5	Öz annenin vefatı	0	Anne- Abla
Katılımcı 6	Boşanma	16	Abla
Katılımcı 7	Boşanma	13	Abla
Katılımcı 8	Öz annenin Vefatı	15	Yok

Katılımcılara üvey annelerinin ailelerine dahil olma nedenleri sorulmuş; katılımcıların beşi ebeveynlerinin boşanmaları nedeniyle, üç katılımcı ise annelerinin vefatı üzerine babalarının yeniden evlendiğini söylemiştir. Katılımcı 2 ve Katılımcı 5 biyolojik annelerini hiç görmemiş; Katılımcı 2'nin biyolojik annesi o dokuz aylıkken vefat etmiş, Katılımcı 5'in annesi ise onun doğumu esnasında hayatını kaybetmiştir. Bu katılımcılara üvey annelerinin öz anneleri olmadığını ne zaman öğrendikleri sorulduğunda Katılımcı 5: *“Ben onun gerçek annem olmadığını hep biliyordum. Özellikle öğrendiğim birgün olmadı.”* demiştir. Katılımcı 2 ise üvey annesinin gerçek annesi olmadığını öğrendiği günün kendisinde adeta travma yarattığını şu sözlerle ifade etmiştir: *“Ben onu hep kendi annem biliyordum. 14 yaşıma geldiğimde üvey annemin abileri yani dayılarım, bana annem bildiğim kadının öz annem olmadığını ve kendi annemin ben bebekken öldüğünü söylediler. O an uçurumdan düşmüş ve yuvarlanmış gibi hissettim, kocaman bir boşluk oldu bende. Hayatımı ikiye ayırarak olsam; üvey annemin gerçek annem olmadığını bilmediğim dönem ve gerçeği öğrendikten sonraki dönem derdim”*. Katılımcıya neden böyle ayırım yaptığı sorulduğunda; katılımcı üvey annesinin ona her zaman iyi davrandığını ve kendi

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

çocuğu gibi yaklaştığını söylemiş, fakat aklının bir köşesinde her zaman: “*Acaba kendi annem olsaydı nasıl olurdu?*” sorusunun kaldığını dile getirmiştir.

Geriye kalan katılımcıların genellikle üvey anneleri ile ergenlik çağı denilen 13-18 yaş aralığında tanıştığı görülmüştür. Bu yaş grubundaki bireyler genellikle çocuklukla yetişkinlik arasında bocalamaktadır. Bu dönemde çocukta duygu yoğunlukları artmakta ve duygusal dalgalanmalar üst seviyeye çıkmaktadır. Çocuklarda mahcubiyet, çekingenlik, tedirginlik huzursuzluk, yalnız kalma isteği ve çabuk heyecanlanma gibi durumlar görülmektedir (Koç, 2004: 235). Böylesi karmaşık duyguların bir arada yaşandığı ergenlik çağında, katılımcıların çoğunlukla üvey annelerine “*abla*” şeklinde hitap ettikleri saptanmış, üvey annesi hayatta olanların hâlâ bu hitap biçimini sürdürdüğü görülmüştür. Katılımcılara üvey annelerine neden “*abla*” şeklinde hitap ettikleri sorulduğunda, katılımcıların neredeyse tamamı üvey annelerinden yeteri kadar “*anne*” şefkati almadıklarını ve onu evin içerisinde bir yabancı olarak görüklerini söylemişlerdir. Katılımcı 7 ise üvey annesine yakınlık duysa da ona en başta “*abla*” diye seslendiği için sonraki dönemde de bu söylemi sürdürmek istediğini ifade etmiştir.

Katılımcı 3, ilkokul çağında üvey annesine “*anne*” dediğini, sonraki yıllarda bu söylemin “*ablaya*” dönüştüğünü söylemiştir. Katılımcı, bu değişimin nedenini üvey annesine duyduğu yabancılık hissi ile bağdaştırmıştır. Katılımcı 8 üvey annesine hiçbir hitap kelimesi kullanmadığını dile getirmiş, hitap etmek zorunda kaldığında ise “*baksana, şey, bakar mısın?*” kelimelerini kullandığını söylemiştir. Üvey annesine “*abla*” dahi diyemeyen Katılımcı 8, bu durumu karşılıklı olarak birbirlerinin varlıklarını kabul edememekle ilişkilendirmiştir.

Katılımcı 3, üvey annesiyle 14 yaşındayken tanışmış, öz annesinin üvey annesine ilişkin kullandığı olumsuz sözler yüzünden, üvey annesinin yanına giderken ön yargılarla dolu olduğunu söylemiştir: “*Öz annem beni sürekli öz babama ve üvey anneme karşı kötü konuşarak doldururdu. Üvey annemin bana kötü davranacağını, beni istemeyeceğini söylerdi. Üvey annemle tanışmaya gittiğimde içimde bu korkular vardı. Fakat bana öyle güzel davrandı ki... Öz annemin ne kadar haksız olduğunu gördüm. Üvey annem adeta bir melekti*”. Katılımcı 3 üvey annesiyle yaşadığı deneyimin son derece kıymetli olduğunu ifade ederek, üvey annesinin öz annesinden

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

daha fazla kendisine annelik yaptığını, onun hayatında çok önemli bir rolü olduğunu dile getirmiş, hatta ona “üvey anne” demekten rahatsızlık duyduğunu aktarmıştır.

Katılımcılara üvey anneleriyle tanışmaları esnasında hangi duyguları hissettikleri de sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya korku, endişe, merak ve heyecan cevabını vermişlerdir. Görüşmelerde bu deneyim öncesinde en fazla “korku” hissinin ön plana çıktığı saptanmıştır. Katılımcı 1: “Henüz on üç-on dört yaşında bir çocuktum. Üvey annemle tanışmadan önce gergindim, korkuyordum. Ona ısınma evrem çok uzun sürdü, hatta ısınamadım da denilebilir. Üvey anneyi zihnimde hep kötü olarak kodladığımdan onun varlığını kabullenmek istemedim” demiştir. Katılımcı 3 ise on yaşına kadar kendi öz annesinin üvey annesi hakkında ona sürekli olumsuz telkinlerde bulunduğunu söylemiş, bunun da kendisinde korku ve endişeye yol açtığını kaydetmiştir. Katılımcı 8 de yoğun bir korku ve endişe duygusuyla üvey annesinin yanına gittiğini ifade etmiş, bu korkunun nedenini de televizyonda izlediği kötü üvey anne imajlarıyla bağdaştırmıştır.

3.3.3. Üvey Annelik Deneyimini Tanımlama

Tablo 3. Üvey Annelik Deneyiminin Katılımcılarda Bıraktığı Etki

Katılımcılar	Deyim Türü	Deneyimi İfade Eden Üç Kelime
Katılımcı 1	Olumsuz	Dayanıklılık, güç, yalnızlık
Katılımcı 2	Nötr	Mutsuzluk, hüznün, yalnızlık
Katılımcı 3	Olumlu	Mutluluk, huzur, sevgi (içtenlik)
Katılımcı 4	Olumsuz	Ezilmek, mutsuzluk, parasızlık
Katılımcı 5	Olumsuz	Boşluk, hissizlik, duyarsızlık
Katılımcı 6	Olumsuz	Boşluk, mutsuzluk, sevgisizlik
Katılımcı 7	Olumlu	Mutluluk, sevgi, şefkat
Katılımcı 8	Olumsuz	Mutsuzluk, yıpranma, gençliğini yaşamama

Katılımcılardan dördü yaşadıkları üvey annelik deneyimini “olumsuz” olarak ifade etmişlerdir. Katılımcı 2 süreci “olumlu” ya da “olumsuz” olarak tanımlayamacağını dile getirmiş ve sürece ilişkin “nötr” olduğunu söylemiştir.

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

Katılımcı 3 ise bu sürecin kişisel gelişimine çok büyük katkı sunduğunu; “Üvey annem yerine öz annemle büyüseydim bencil, insanları sevmeyen, fedakârlık nedir bilmeyen bir birey olacaktım. Özellikle ergenlikten sonra insan daha da bilinçleniyor. Bir baktım karşımdaki kadın melek gibi, bana gönlünü açmış. Nasihatler veriyor, beni dinliyor, her koşulda dürüst olmamı istiyor. O bana karşı bu kadar iyi olunca ben de ona iyi olmak istedim, karşılık vermek istedim. Çünkü o insanları sevmemin ve anlamamın bana kazandıracığını söyledi. Ben onun sayesinde hep mutlu bir çocuk kaldım” sözleriyle ifade etmiştir. Katılımcı 7, üvey annesinin kendisine ve kardeşine her zaman iyi davrandığını ve onlara şefkat gösterdiğini dile getirmiştir. Onları okuldan aldığını, ödevlerine yardımcı olmaya çalıştığını ve sevdikleri yemekleri pişirdiğini ifade etmiştir. Üvey annelerinin kendilerine ev işi yaptırmadığına da değinen Katılımcı 7, üvey annesinin öz annesinden farksız olduğunu söylemiştir.

Katılımcı 1, üvey annelik deneyiminin kendisini güçlendirdiğine vurgu yaparak sürecin erken yaşta olgunlaşmasını sağladığını ifade etmiştir. Ataerkil düzen içerisinde yetişen babasının, hiçbir ev işinden anlamadığı için evlenmek zorunda kaldığını söylemiştir. Katılımcı 1, bu deneyim neticesinde birçok hem cinsinin aksine yemek pişirebildiğini, evini temizleyebildiğini ve ütü yapabildiğini ifade etmiş, hayata tutunmak için kimseye ihtiyacı olmadığını erken yaşlarda idrak ettiğini vurgulamıştır.

Üvey annelik deneyimi “olumsuz” ve “nötr” olan katılımcılar bu süreci ortak bir biçimde “mutsuzluk” hissi üzerinden aktarmışlardır. Katılımcı 6, yaşadığı mutsuzluğun tüm hayatına sirayet ettiğine vurgu yapmış, üvey annesinin evin içerisinde bir yabancı olarak hüküm sürdüğünü dile getirmiştir. Katılımcı 6, üvey annesinin başkalarının yanında ona ilişkin kullandığı kırıcı kelimelerden olumsuz etkilendiğini dile getirmiştir. Zamanında ona karşılık veremediği için yaşamak zorunda kaldığı suskunluğun, kendi kişiliğinde derin yaralar açtığını söylemiştir. Katılımcı 8 yaşadığı deneyimin olumsuz etkilerini gündelik yaşamda çok sık hissettiğini dile getirerek üvey annesi olan çocukların şanssız olduklarını söylemiştir. Ona göre üvey annelik süreci bir çocuğun başına gelebilecek en kötü deneyimlerden biri olmakla beraber kendisinin yalnızlığa itilmesinin ve mutsuz olmasının ana sebebi

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

olarak ön plana çıkmıştır. Katılımcı 8, üvey annesinin kendisine sık sık ev işleri yaptırdığını, evlilik sürecini yönlendirdiğini ve onun yüzünden mutsuz bir evlilik yaparak erken yaşta yıprandığını dile getirmiştir.

Katılımcı 4, üvey annesinin kendilerini çok ezdiğini şöyle ifade etmiştir: “*Ben 18 yaşında üvey annemin baskısıyla hiç tanımadığım biriyle evlendirildim. Evlendiğimiz günün ertesi sabahı eşim markete gitti, eşimden bir gofret istedim. Çünkü ben daha önce hiç gofret yememiştim. Üvey annem hep kendisine alır, canımın isteyeceğini bildiği halde gözümün önünde verdi. Ben çikolatanın tadını o sabah öğrendim*”. Sevgisizliği çok derinden yaşadığını ifade eden Katılımcı 4, yaşadığı bu deneyim yüzünden çocuklarına dışarıda hiç yemek yedirmediğini ifade etmiş, başka annesiz çocukların onların yediklerine özenmesinden de korktuğunu dile getirmiştir.

Yaşadıkları deneyimin kendilerinde “*yalnızlık*” hissini tetiklediğine vurgu yapan katılımcılar, bu sürecin onları çekingen, içe kapanık ve düşüncelerini ifade etmede güçlük çeken kişilere dönüştürdüğünü ifade etmişlerdir. Zaman zaman bildiği bir konuda dahi kendisi ifade etmekte zorlandığını ifade eden Katılımcı 1, bu sürecin biraz da olsa özgüvenini zedelediğini belirtmiştir. Katılımcı 2, üvey annesinden yakınlık görmesine rağmen kalabalıklar içerisinde bile yalnızlık hissini bastıramadığını dile getirmiş ve mutlu bir anne-çocuk gördüğü zaman kendi annesizliğinin canını çok yaktığını söylemiştir.

Katılımcı 5 ve 6, bu sürecin kendilerinde kapanmayacak bir boşluk yarattığını dile getirmiş, hissizleştiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle Katılımcı 5 bu boşluk hissini bile artık umursamaz hale geldiğini söylemiş, süreci adeta yok saydığını belirtmiştir. Katılımcı 6, üvey annelik deneyiminin kendisinde bıraktığı boşluk hissi neticesinde evlilikten ve çocuk sahibi olmaktan korktuğunu ifade etmiştir. Katılımcı 6, bu korkusunun temelinde yaşadığı olayların günün birinde kendi çocuğunun da başına gelme ihtimali olduğunu söylemiş; yaşadığı bu olumsuz üvey annelik deneyimle geleceğine ilişkin ön yargıların zihnine çok erken yaşlarda yerleştiğini ifade etmiştir.

3.3.4. Üvey Annenin Tavırları

Tablo 4. Üvey Annenin Tavırları

Katılımcılar	Babanın Yanındaki Tavrı	Kendi Çocuklarına Karşı Tavrı
Katılımcı 1	Aynı	Çocuğu Yok
Katılımcı 2	Aynı	Eşit
Katılımcı 3	Aynı	Eşit
Katılımcı 4	Aynı	Daha İyi
Katılımcı 5	Daha İyi	Daha İyi
Katılımcı 6	Aynı	Daha İyi
Katılımcı 7	Aynı	Çocuğu Yok
Katılımcı 8	Aynı	Daha İyi

Çalışma kapsamında katılımcılara üvey annelerinin babalarının yanında onlara farklı davranıp davranılmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan yedisi babalarının yanında üvey annelerinin onlara aynı davrandığını, farklı tavırlar sergilemediğini ifade etmiştir. Katılımcı 5, üvey annesinin babasının yanında kendisine daha ilgili ve özenli davrandığını söylemiştir. Katılımcı 5, “Bu ilgiden kasıt nedir?” sorusunu; babası varken üvey annesinin onunla daha fazla sohbet etmeye çalıştığı ya da kendisine ilişkin sorunlar konusunda duyarlı davrandığı şeklinde cevaplamıştır. Katılımcı 5 bu ilginin yüzeysel olduğunu ve üvey annesinin bu tür tavırlarını samimi bulmadığını dile getirmiştir.

Katılımcılara üvey annelerinin kendi çocuklarına yaklaşımıyla, onlara yaklaşımı arasında bir farklılık olup olmadığı da sorulmuştur. Katılımcı 1 ve 7'nin üvey annesinin başka çocuğu olmadığından, onlar bu soruya yanıt vermemiştir. Katılımcı 2 ve 3 üvey annelerinin kendilerine diğer çocuklarına davrandığı gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı 2, üvey annesinin dominant bir kadın olduğuna vurgu yapmış, bu dominantlığı da çocuklarının ileride kötü bireyler olmasını istememesiyle ilişkilendirmiştir. Üvey annelerinin kendisini ve kardeşlerini hayata karşı iyi hazırladığını söylemiştir.

Geriye kalan katılımcılar ise üvey annelerinin kendi çocuklarına çok daha iyi davrandığını ifade ederek onlar ve kendi çocukları arasında üvey annelerinin ayrım yaptığını vurgulamışlardır. Katılımcılar bu ayrımın kendilerini mutsuzlaştırdığını dile getirmişlerdir. Katılımcı 5, üvey annesinin kendi çocuklarına yakınlık gösterdiğini ifade etmiş; onların her istediğini yaptığını söylemiştir. Katılımcı 8, üvey annesinin kendi çocuklarının hatalarını görmezden geldiğini fakat söz konusu kendisi olunca yaptığı yanlışların büyütüldüğünü belirtmiştir. Katılımcı 4, üvey annesinin kendi çocuklarına aldığı şeyleri onlarla asla paylaşmadığını dile getirmiş, Katılımcı 6 ise üvey annesinin kendi çocuklarının sorunlarını çözmek için fedâkarlıklar yaparak onlara yardım ettiğini belirtmiştir.

3.3.5. Üvey Anneden Şiddet Görme Durumu

Tablo 5. Üvey Anne Tarafından Gerçekleştirilen Şiddetin Türü

Katılımcılar	Fiziksel Şiddet	Duygusal Şiddet
Katılımcı 1	-	+
Katılımcı 2	-	-
Katılımcı 3	-	-
Katılımcı 4	-	+
Katılımcı 5	-	+
Katılımcı 6	-	+
Katılımcı 7	-	-
Katılımcı 8	+	+

Katılımcılara üvey annelerinden fiziksel ya da duygusal olarak şiddet görüp görmedikleri sorulmuştur. Katılımcı 2, 3 ve 7 üvey annelerinden ne fiziksel ne de duygusal şiddet görmediklerini söylemiştir. Katılımcılar üvey annelerinin kendilerini dışarıdan gelebilecek bu tarz girişimlerden korumaya eğilim gösterdiğini belirtmiştir. Erkek katılımcıların hiçbiri üvey annelerinden fiziksel şiddet görmemiştir. Kadın katılımcılardan birisi (Katılımcı 8) fiziksel şiddete maruz kalmış fakat şiddetin sürekli olarak tekrarlanmadığını ifade etmiştir. Maruz kaldığı şiddet itekleme biçiminde gerçekleşmiş; tokat ya da dayak söz konusu olmamıştır. Katılımcıya

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

yaşadığı şiddeti babasıyla paylaşp paylaşmadığı sorulmuş, Katılımcı 8 soruya: “Paylaşmadım” cevabını vermiştir. Katılımcı 8 “Neden paylaşmadınız?” sorusunu ise: “Evin huzurunu kaçırmak istemedim” şeklinde yanıtlamıştır.

Katılımcıların beşi üvey annelerinin duygusal şiddetine maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Katılımcılardan maruz kaldıkları duygusal şiddete örnek vermeleri istendiğinde; görmezden gelinmek, sohbete dahil edilmemek, fikirlerinin değersizleştirilmesi, sofraya çağırılmamaları, tüm kıyafetler yıkanırken onlarınkilerinin ayrılması ve yıkanmaması, aldıkları eğitimlerin küçümsemesi, evdeki varlıklarının yok sayılması gibi cevaplar alınmıştır.

Katılımcı 5, duygusal şiddete ilişkin şunları kaydetmiştir: “Evde bir sofraya hazırlanır, üvey annem o sofraya kendi çocuklarını çağırırdı. Abimi ve beni çağırılmazdı, biz kendimiz giderdik. Bazen de gitmezdik, kasıtlı olarak yapardı” demiştir. Katılımcı 8 ise: “Hep birlikte televizyon izlerken yorum yaptığımda sanki ben hiçbir şey dememişim gibi davranırdı. Sanki orada ben yokmuşum ya da ben boş konuşan biriymişim gibi. Bazen de söylediklerimle alay ederdi” cümleleriyle maruz kaldığı duygusal şiddeti aktarmıştır.

3.3.6. Üvey Anneyle Görüşüp Görüşmeme

Tablo 6. Üvey Anneyle Görüşme Sıklığı

Katılımcılar	Görüşme Sıklığı
Katılımcı 1	Baba boşandığı için görüşmüyor.
Katılımcı 2	Her gün görüşüyor.
Katılımcı 3	Son bir yıldır görüşemiyor.
Katılımcı 4	Hiç görüşmüyor.
Katılımcı 5	Hiç görüşmüyor.
Katılımcı 6	Çok nadiren telefon aracılığıyla görüşüyor.
Katılımcı 7	Hayatta değil.
Katılımcı 8	Hiç görüşmüyor.

Katılımcılara üvey anneleriyle görüşüp görüşmedikleri, eğer görüşüyorlarsa hangi sıklıkta görüştükleri sorulmuştur. Katılımcı 1, babası ve üvey annesinin

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

boşanması nedeniyle üvey annesiyle artık görüşmediğini söylemiştir. Katılımcı 2, üvey annesiyle her gün görüştüğünü şöyle ifade etmiştir: *“Daha az önce görüştük. Biz her gün telefonda konuşuyoruz. O bana üvey annelik yapmadı zaten, sağ olsun neye ihtiyacım olsa yanımda olur. Ama yine de kendi annem olsun isterdim”*.

Katılımcı 3, üvey annesine duyduğu sevgi ve saygıyı her fırsatta dile getirmesine rağmen annesiyle son bir yıldır yüz yüze görüşemediğini söylemiştir. Öz babasıyla yaşadığı sorunlar nedeniyle üvey annesini de göremediğini ifade eden katılımcıya *“Telefonla görüşüyor musunuz?”* sorusu sorulmuştur. Katılımcı 3: *“Ne yazık ki üvey annemin kendine ait bir cep telefonu yok. Onunla konuşmak için babamı aramam gerekir. Ben de babamı aramak istemediğim için maalesef annemle de görüşemiyorum ama onu çok özliyorum”* demiştir. Katılımcı 4-5 ve 8, üvey anneleri hayatta olmasına rağmen onlarla hiç görüşmediklerini ve görüşmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı 6, üvey annesiyle son bir yıl içerisinde sadece bir kez telefonda konuştuğunu, bu konuşmanın da kendisinin askere gitmesinden dolayı mecburiyet çerçevesinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Katılımcı 7'nin üvey annesi vefat etmiştir.

3.3.7. Üvey Anne ya da Üvey Baba Olan Kişi Katılımcılar Olsaydı...

Çalışma kapsamında katılımcılara: *“Günün birinde bir çocuğun üvey annesi ya da üvey babası siz olsanız, nasıl bir ebeveyn olurdunuz?”* sorusu sorulmuştur. Soruya yanıt vermeden önce katılımcıların tamamının duraksadığı görülmüş, bu durum *“katılımcıların yaşadıkları deneyimi göz önünde bulundurarak soruyu cevapladıkları”* şeklinde yorumlanmıştır. Katılımcılar üvey annelik ya da babalık yapacakları çocuğu mutlu etmek isteyecekleri konusunda hem fikir olmuşlardır.

Katılımcı 1, zaten uzun zamandan beri yetim bir çocuğa sahip çıkmak konusunda düşünceleri olduğunu, bunun da kendisi için bir lütuf olacağını ifade etmiştir. *“İnanın bazen dualarımda bile bunu istiyorum. İçimde annesiz babasız kalmış çocuklara karşı hep bir hassasiyet var. Çok iyi bir üvey baba olurdum çünkü her şeyden önce onu anlardım ve çocuğun mutlu olması için elimden geleni yapardım”* demiştir. Katılımcı 2: *“O çocuğu kendi çocuklarımdan daha üstün tutardım. Çünkü biliyorum ki onun bir yanı hep eksik, ne olursa olsun o boşluğun*

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

doldurulması imkânsız. İçindeki büyük uçurumları görürdüm, yaralarına merhem olurum” sözleriyle kendisini ifade etmiştir. Katılımcı 3 yaşadığı üvey annelik deneyiminin muhteşemliğini ön plana çıkararak: “Tıpkı kendi üvey annem gibi ben de o çocuğa sevgiyle yaklaşırdım. Eğriyi doğruyu görmesini sağlayacak yollar açardım ona. İyiliği, güzelliği aşılardım. Başı sıkıştığında her zaman bana güvenebileceğini hissettirirdim. Mutlu bir çocuk olması için elimden geleni yapardım, ben çok iyi bir üvey baba olurum herhalde” demiştir.

Katılımcı 4 artık kendi çocukları da olduğu için, üvey çocuğunu asla onlardan ayrı tutamayacağını ifade etmiş ve o çocuğa da kendi çocuğu gibi bakacağını belirtmiştir. Katılımcı 5: *“Üvey anne ile yaşamının zorluklarını bizzat deneyimlediğim için beni kıran, üzen her ne olduysa, çocuğa onu yapmazdım. En çok buna dikkat ederdim. Çocuklarım olsa onu kendi çocuklarımdan daha fazla sarar sarmalardım. Zaten bir kanadı kırık, mutlu etmeye çalışırdım”* demiştir. Katılımcı 6 ise öncelikle hiçbir çocuğun üvey anne ya da üvey babayla büyümesini istemediğini ifade etmiştir. *“Ne olursa olsun üvey. Adı üstünde öz değil ki... Kanı, canı olamaz. İsteddiği zaman gelip sarılamaz, para isteyemez ya da ihtiyacını söyleyemez. Ben kimsenin üvey babası olmak istemem. Ama günün birinde böyle bir durum olsa, çocuğumun bana yakın hissetmesi için elimden geleni yaparım. Benden çekinmesini hiç istemem, ona iyi davranırım. Baba şefkati vermeye çalışırım, öz çocuğumdan ayırmamaya çalışırım ama yine de üvey baba olmak istemem”* sözleriyle yaşadığı olumsuz deneyimden ötürü üvey babalık yapmak istemediğini sıkça vurgulamıştır.

Katılımcı 7, üvey anne olsa kendi yaşadıklarını göz önünde bulunduracağını, o çocuğa iyi hissettirmek için elinden geleni yapacağını kaydetmiştir. Tıpkı kendi üvey annesinin yaptığı gibi çocuğunun her zaman yanında olacağını, onu kırmak ya da üzmemekten imtina edeceğini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Ben üvey anneme üvey anne diyemiyorum. Çünkü bizi her zaman sevdi. Ben de günün birinde bir çocuğa annelik etsem her şeyden önce “anne” olamaya çalışırdım, destek olurum”* demiştir. Katılımcı 8 ise, üvey anneliğin duyarlılık gerektirdiğini, bu duyarlılığı gösteremeyecek ya da sorumluluğu alamayacak insanların “annelik” sıfatına baştan talip olmamaları gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcı 8: *“Annesini kaybeden çocuklar hassas oluyor. Daha içe kapanık oluyor. Ben birgün üvey anne olsam o çocuğun içine*

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

kapanmasına izin vermem. Ona iyi davranırım ki beni sevsin. Samimiyetime güvesin, bana derdini açsın. Bunun için çalışırım, mutlu olmasını sağlarım” demiştir. Görüldüğü üzere tüm katılımcıların üvey anne ya da baba olmaları durumunda üzerinde uzlaştığı nokta, çocuğun mutlu olmasını sağlayacak eylemleri hayata geçirme fikridir.

3.3.8. Medyaki “Zalim Üvey Anne” Temsilleri Gerçeği mi Yansıtıyor?

Çalışma kapsamında katılımcılara medyadaki “zalim üvey anne” stereotipinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6 ve Katılımcı 8 medyanın aslında toplumda var olan bir sorunu ekrana taşıdığı cevabında buluşmuşlardır. Katılımcı 2: “Benim üvey annem iyiydi ama çevremizde duyduğumuz ve şahit olduğumuz o kadar kötü olaylar var ki insanın kanı donuyor. Kadının kendi çocuğu olunca üvey evladına yapmadığı kalmıyor, yuvayı dağıtıyor... Bence medyaki anlatılanlar gerçek” demiştir. Katılımcı 5 ise, medyada üvey anne şiddetinin çok fazla abartıldığına dikkat çekmiş, gerçek yaşamdaki üvey annelerin ekranlarda yansıtıldığı kadar “zalim” olmadığını düşündüğünü belirtmiştir Katılımcı 5 bu mecrada gösterilen en doğru şeyin “sevgisizlik” ve “duyarsızlık” olduğuna vurgu yapmıştır.

Katılımcı 1: “Gerçeği yansıtıyor. Çünkü o kadın sizi kendi çocuğu gibi sevmiyor. Sen de o seni sevmeyince uzaklaşıyorsun. Sıcaklık beklemiyorsun. Medyadaki üvey anneler bence gerçek hayattaki üvey annelerin yansıması. Olan şeyleri ekranlarda görüyoruz” demiştir. Katılımcı 6 ise medyadaki üvey anne kurgularında sevgisizliğin, samimiyetsizliğin ve merhametsizliğin gerçek olduğuna vurgu yaparak: “Şiddet kısmı için bir şey diyemeyeceğim, bizim yaşımız büyüktü şiddet görmedik ama sevgisizliği, acımasızlığı hep hissettik, yalnızlaştık...” ifadelerini kullanmıştır. Katılımcı 4, medyadaki “zalim üvey anne” temsillerinin gerçeği yansıttığını ifade etmiş fakat neden böyle düşündüğünü açıklamamıştır.

Katılımcı 3 ve Katılımcı 7 ise medyadaki üvey anne stereotipinin kendi yaşadıklarından yola çıkarak gerçeği yansıtmadığını ifade etmişlerdir. Kendilerini “şanslı çocuklar” olarak tanımlayan katılımcılara göre, üvey anneler her zaman kötü değillerdir. Katılımcı 3: “Ben ona üvey anne bile diyemem. Öyle iyi bir insan ki...

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

Tüm üvey anneleri kötü diye nitelendirmek başta kendi anneme haksızlık olur. O yüzden bu deneyimi kötü bir biçimde yaşayan vardır ama benim gibi iyi kalpli üvey annesi olan insan da çok vardır. Medya bu kadınlar hakkında kalıplar çiziyor, onların en baştan “kötü” algılanmasına neden oluyor” ifadelerini kullanmıştır. Katılımcı 7: “Üvey annem beni hep çok sevdi, aramızda bir gönül bağı vardı. Ne o beni kırmak isterdi ne de ben onu. Aslında medyada üvey annelerle ilgili sürekli olumsuz bir imaj kurgulamak bu kadınların kötü olduğu düşüncesini insanlara aşıyor. Yani herkesin kafasında üvey anne dediğiniz zaman kötü bir kadın canlanıyor. Ben medyanın gerçeği olduğu gibi yansıttığını düşünmüyorum. Çünkü benim gibi üvey annesini çok seven bir sürü insan vardır, buna eminim” sözlerini kullanarak, medyanın üvey annelik konusunda oluşturduğu imajın gerçeği yansıtmadığını ifade etmiştir.

SONUÇ

Televizyon toplumsallaşma sürecinde belli başlı temsiller yaratmakta ve böylelikle insanların deneyimlemedikleri olay ya da durumlara ilişkin ön yargıları dolaşıma sokmaktadır. Üvey annelik de bu temsillerin başında gelmektedir. Filmlerde üvey anneler çoğunlukla vaktini evde geçiren, çalışma hayatı olmayan ve ataerkil yapı içerisinde çocuklarla ilgilenmesi, yemek yapması ve evi temizlemesi gereken kişiler olarak sunulmaktadır. Fakat üvey anneler genellikle bu eylemleri yerine getirmemekte ya da çocuklara yaptırarak başta baba olmak üzere diğer insanların gözünü boyamaktadır. Televizyon filmlerindeki bu ve benzer biçimdeki üvey anne kurguları ile gerçek yaşamda üvey anneliği deneyimleyen kişilerin yaşadıklarının karşılaştırıldığı bu çalışmayla, üvey anneliğin “iyi” ya da “kötü” olarak algılanmasının genellenebilir olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada “*Anne Kanadı*” filmindeki “*zalim üvey anne*” imajı, gerçek yaşamdakilerle zaman zaman örtüşmüş, bazen de hiç örtüşmediği durumlara rastlanılmıştır. Katılımcılardan üçü üvey annelerinin onları her zaman koruduğunu ve sevdiğini ifade etmiştir. Gerçek annesinden alamadığı şefkati üvey annesinden aldığını söyleyen bir katılımcı dahi mevcuttur. Hatta “*üvey annelik*” söyleminin kendisine hiçbir şey ifade etmediğini ve bu söylemden rahatsızlık duyduğunu belirten katılımcı vardır.

Öte yandan üvey annelerinin kendilerine sevgi ile yaklaşmadığını ifade eden katılımcılar, genellikle üvey annelerine “*anne*” diye hitap etmediklerini belirtmiştir. Bir katılımcı erken çocukluk döneminde “*anne*” dediği üvey annesine, sonraki yıllarda “*abla*” demeye başladığını ifade etmiştir. Katılımcılardan üvey annelerine “*abla*” ya da hiçbir şey demeyenlere bunun nedeni sorulduğunda, üvey annelerine “*anne*” diyebilecekleri yakınlığı hissetmedikleri cevabıyla karşılaşılmıştır. Sadece bir katılımcı alışkanlıktan ötürü üvey annesine “*abla*” dediğini söylemiştir. Filmdeki çocuklar üvey annelerine sevgi duymadıkları ve yakın hissetmedikleri için ona “*anne*” dememekte, babaları üvey annelerini sevip sevmediklerini sorduğunda ise sessiz kalmaktadır. Dolayısıyla gerçek yaşamda da üvey annesi ile yakınlık kuramayan bireyler de üvey annelerine “*anne*” dememektedir.

Çalışmayla, medyadaki üvey anne karakterlerinin fiziksel şiddet uygulama bakımından abartılı davranışlarla temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında sekiz katılımcıdan yedisi fiziksel şiddete hiç uğramadığını söylemiştir. Biri ise uğradığı şiddetin sadece bir kez itekleme şeklinde yaşandığını ifade etmiş ve şiddetin sürekli olmadığı belirtmiştir. “*Anne Kanadı*” adlı filmde ise çocuklar sürekli olarak fiziksel şiddete maruz kalmışlardır. Dolayısıyla fiziksel şiddeti yansıma bakımından medyadaki içerik “*acımasızlık*” ve “*süreklilik*” temasıyla işlendiğinden abartılı bulunmuştur.

Filmdeki üvey anne, babalarının yanında çocuklara farklı davranmaktadır. Gerçek yaşamda ise üvey annelerin babalarının yanında çocuklarına genellikle “*aynı*” davrandığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar farkı en fazla üvey kardeşleri varken hissetmiştir. Dört katılımcı üvey annelerinin kendi çocuklarına daha iyi davrandığını ileri sürmüştür. İki katılımcı ise üvey annelerinin kardeşlerine davrandığı gibi kendilerine davrandığını ifade etmiş ve hatta katılımcılar çoğu zaman annelerinin kardeşlerine oranla kendilerine daha sevecen tavırlarla yaklaştıklarını dile getirmişlerdir.

Olumlu bir üvey annelik deneyimi yaşayan bireyler süreci “*sevgi*”, “*bağlılık*” ve “*fedakârlık*” üzerinden tanımlamıştır. Olumsuz deneyim yaşayanlar ise medyanın toplumda var olan üvey annelik sorununu ele aldığını vurgulayarak kurguların gerçeği yansıttığını ifade etmiştir. Bu noktada denilebilir ki, üvey anneliğin medyada

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

işleniş biçiminin değerlendirilmesi kişinin yaşadığı deneyimle doğrudan ilişkilidir. Çalışma sonucunda katılımcılar, çocuk açısından üvey annelik deneyiminin olumlu olması için, “*üvey anne*” sıfatını taşıyan kişinin karakterinin düzgün olması gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılara göre her olumsuz deneyimin altında “*sevgisizlik*” hissi yer almıştır. Çünkü onlara göre sevgiyi tatmayan insanların şefkati sunması da mümkün değildir.

Üvey annenin sevgi dolu bir ailede yetişerek aile şefkati alması, vicdanlı, anlayışlı, bilinçli bir kişiliğe sahip olması ve eğitim alması sürecin gidişatının olumlu olmasını sağlayan en önemli faktörler arasında yer almıştır. Olumsuz deneyimlerin yeni kurulan aileye yansıtılmaması, çocukların istek ve beklentilerinin sık sık sorulması, çocuklar arasında ayırım yapılmaması aile içersindeki etkileşimi ve iletişimi arttıracak önemli bulgular olarak tespit edilmiştir. Üvey annenin bu noktada yeni katıldığı aileyi kendi yuvası olarak kısa sürede benimsemesi gerektiğine değinen katılımcılar, sahiplenme duygusunun varlığıyla deneyimin olumlu hale geleceğini ifade etmiştir.

Çalışmayla medyadaki “*olumsuz*” üvey anne temsillerinin “*üvey annelere*” yönelik bir genellemeye neden olduğu ve onlara ilişkin abartılı önyargıları beslediği açığa çıkmıştır. Dolayısıyla medyadaki bu “*olumsuz*” temsillerin yerini “*olumlulara*” bırakması, meselenin bir nebze de olsa ön yargılardan arınmasını sağlayacaktır. Çünkü gerçek yaşamda üvey anneliğe dair yaşanan deneyimin “*olumlu*” ya da “*olumsuz*” olmasındaki belirleyici etken, çocuğa yönelik sevginin “*varlığı*” ya da “*yokluğudur*”. Burada yapılması gereken yeni kurulan ailedeki bireylerin hepsinin birbirine sevgi ve anlayışla yaklaşmasını sağlamaktır. Bu noktada asli görev ise “*babaya*” düşmektedir. Çünkü “*üvey anne*” ve çocuklar arasındaki bağı kuracak kişi “*baba*”dır. Ailede babaya destek olması gereken ilk kişi de yine “*üvey anne*”dir.

“*Üvey anne*” önceki yaşamından getirdiği kuralları çocuklara dayatmamaya özen göstermeli; çocuklarla yakından bağ kurmanın yollarını aramalı ve çocuklara ilişkin olumlu duygular beslemeye yönelik bir tavır sergilemelidir. Son olarak üvey çocukların kararlarını ya da davranışlarını eleştirmek yerine onları “*kabul etmek*” ve “*içtenlikle*” çocuğa rehber olabilmek bu deneyimin “*olumlu*” olmasına fayda sağlayacak bir başka etken olarak dikkat çekmektedir. Görüldüğü üzere aslında

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

“*kötü*” olan “*üvey annelik*” sıfatından ziyade insanın içidir. Tıpkı “*iyi*” olanın yine insanın kendisi olduğu gibi...

KAYNAKÇA

ARSAN, Esra; ÜNALAN, Ezgi; TÜRKÖĞLU, Seda (2009). “Cinsiyetçilik Medya: Güzin Abla Köşesinde Yeniden Üretilen Ataerkil Cins Kimlikleri”, Cogito, 58, s.385-402.

AZİZ, Aysel (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, Ankara: Nobel Yayıncılık.

BOZKUR, Binaz; TAYLAN, Ahmet (2020). “Medyada Annelik Temsili: Anaakım ve Alternatif Medyada Anneliğin Sunumuna Yönelik Karşılaştırma”, Akdeniz İletişim Dergisi, 34, s.45-65.

ÇELENK, Sevilay (2005). Televizyon, Temsil, Kültür, Ankara: Ütopya Yayınları.

DİNÇ, Ali Muhammed; DİNÇER, Zeynep. (2019). “Yeni Medyada Temsili Anlamlandırma”, Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi, 2 (1), s.91-102.

DAHLGREN, Peter (1995). Television and the Public Sphere: Citizenship Democracy and the Media, Londra: Sage.

DURHAM, Gigi Meenakshi; KELLNER, Douglas (2006). Media And Cultural Studies: Keywords, Malden: Blackwell Publishing.

ERDOĞAN, İrfan. (1998). “Gerbner’in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme”, Kültür ve İletişim, 1 (2), s.149-180.

GÜNGÖR, Nazife (2011). İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara: Siyasal Kitabevi.

HALL, Stuart. (2017). “Temsil İşi”, Temsil, Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları, Çeviren İdil Dünder, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, s.21-98.

HELİMOĞLU YAVUZ, Muhsine (1996). “Masal Kadınları”, Derleyen Necla Arat. Kadın Gerçeklikleri, İstanbul: Say Yayınları.

- KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.
- İNAL, İdil (2014). 13169904/Üvey_Evladın_Hukuksal_Konumu, Erişim Tarihi: 21.09.2022.
- KOÇ, Mustafa (2004). “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (1), s.231-256.
- MUTLU, Erol (1998). İletişim Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- NİCHOLAS, Joe; PRICE, John (1998). Advanced Studies In Media. Cheltenham: Nelson Thornes.
- ÖZÇETİN, Burak. (2019). Kitle İletişim Kuramları Kavramlar, Okullar, Modeller, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZDEMİR, Murat (2010). “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (1), s.323-343.
- POLAT, Hıdır. (2018). “Geleneksel Medyada Temsil Sorunu: Alternatif Bir Mecra Olarak Yeni Medya”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi, 38 (38), s.45-60.
- POLAT, Hıdır. (2019). “Medyada Kadın ve Temsil Biçimi: TV Dizileri Üstünden Bir Tartışma”, Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi, 9 (2), s.77-96.
- SERTTAŞ, Aybike (2020). Televizyonda Temsil Neden Önemli: Örnekler ve Tespitler.
https://www.researchgate.net/publication/341611844_Televizyonda_Temsil_Neden_Onemli_Ornekler_ve_Tespitler, Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- TEKİNALP, Şermin; Uzun, Ruhdan. (2013). İletişim Araştırmaları ve Kuramları, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- TÜRK DİL KURUMU (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.09.2022.

KÖSEOĞLU, Aslı (2023). Televizyondaki Olumsuz Üvey Anne Temsilleriyle Gerçek Yaşamdaki Üvey Annelik Deneyimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 684-714.

YOUTUBE, (2022). <https://www.youtube.com/watch?v=XYeNbXJQnOs>, Erişim Tarihi: 26.09.2022.

Çalışma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.
Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.